

**Q2.07**

**OPŠTA PRAVILA ZA  
PROVJERAVAČE**

**GENERAL RULES FOR  
AUDITORS**

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	2/20

## 1. CILJ

Cilj ovih pravila je prvenstveno da se definišu opšte aktivnosti kod izbora ocjenjivača i eksperata za potrebe akreditacija koje obavlja ATCG. Cilj ovih pravila je takođe da se propišu aktivnosti i odgovornosti u dijelu obuke i prava i obaveza ocjenjivača ATCG.

## 2. PODRUČJE PRIMJENE

Pravila koriste zaposleni, ocjenjivači i eksperti ATCG.

## 3. OZNAKE , SKRAĆENICE I DEFINICIJE

Za potrebe korišćenja ovog dokumenta i sprovođenja aktivnosti koje su njime propisani, treba koristiti sledeće termine i definicije:

- **ocjenjivanje** – Proces koji akreditaciono tijelo preuzima da ocijeni kompetentnost TOU, na bazi određenog(ih) standarda i/ili drugih normativnih dokumenata, za definisani obim akreditacije.
- **provjeravač** – lice koje učestvuje u provjerama koje ATCG vrši pri ocjenjivanju za potrebe akreditacije,
- **ocjenjivač** – lice koje je određeno od akreditacionog tijela da, samo ili kao član tima ocjenjivača, obavlja ocjenjivanje TOU
- **ekspert** – Lice koje je akreditaciono tijelo odredilo da pruži specifično znanje ili stručnost za obim akreditacije koji će se ocjenjivati.
- **vodeći ocjenjivač** – ocjenjivač koji ima sveukupnu odgovornost za utvrđene aktivnosti ocjenjivanja
- **privremeni ocjenjivač** – lice koje ispunjava sve zahtjeve za ocjenjivača, osim zahtjeva u pogledu iskustva i registrovan je u Registru provjeravača ATCG kao privremeni ocjenjivač,
- **tim provjerivača** – tim sastavljen od vođe tima i članova tima,
- **performanse akreditacionih provjeravača** – karakteristike koje se odnose na kompetentnost, lične osobine i način obavljanja aktivnosti, koje provjeravači ispoljavaju u realnom procesu ocjenjivanja,

### Ocjenjivački statusi u ATCG su:

1. vodeći ocjenjivač,
2. ocjenjivač,
3. ekspert i
4. privremeni ocjenjivač.

### Funkcije u timu ocjenjivača su:

1. vođa tima provjerivača,
2. član tima – ocjenjivač,
3. član tima – ekspert.

### SKRAĆENICE:

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	3/20

- **MLA**-Multilateralni sporazum o međusobnom priznavanju,
- **EA**-European co-operation for Accreditation-Evropska organizacija za akreditaciju,
- **ILAC**-International Laboratory Accreditation Cooperation-Međunarodne kooperacije akreditovanih laboratorija,
- **IAF** – International Accreditation Forum – Međunarodni forum za akreditaciju

#### 4. VEZE SA DRUGIM DOKUMENTIMA

- MEST ISO/IEC 17011- Opšti zahtjevi za tijela koja ocjenjuju i akredituju tijela za ocjenjivanje usaglašenosti,
- MEST ISO/IEC 17025, Opšti zahtjevi za kompetentnost laboratorija za ispitivanje i etaloniranje,
- MEST ISO/IEC 17020, Opšti kriterijumi za rad različitih vrsta kontrolnih organizacija,
- EN 45011, Opšti zahtjevi za tijela koja rade u sistemu sertifikovanja proizvoda,
- ISO/IEC 17021, Ocjenjivanje usaglašenosti – Zahtjevi za tijela koja izvode ocjenjivanje i sertifikovanje sistema menadžmenta,
- MEST ISO/IEC 17024, Ocjenjivanje usaglašenosti - Opšti zahtjevi za tijela koja obavljaju sertikovanje osoblja,
- ILAC – G11:07/2006 – ILAC Guidelines on Qualification and Competence of Assessors and Technical Experts
- EAL-G10 – Programme for Course for Tutors for Assessor Training, edition sept. 1993.

#### 5. OPIS PRAVILA

##### OPIS

##### 5.1 Odgovornosti provjeravača

U okviru svojih nadležnosti odnosno odgovornosti i ovlašćenja, vodeći ocjenjivači, ocjenjivači i eksperti imaju obavezu da sprovedu aktivnosti koje su propisane ovim pravilima i prikazane u tekstu koji slijedi.

##### Vodeći ocjenjivač

To je ocjenjivač koji ima krajnju odgovornost za specificirane aktivnosti ocjenjivanja. Vodeći ocjenjivač u najvećoj mjeri sprovodi ocjenjivanje i sistema menadžmenta kvalitetom ali takođe i tehničkih zahtjeva standarda po kome se vrši akreditacija.

U svojoj odgovornosti i ovlašćenju, vodeći ocjenjivač ima sledeće poslove:

- sprovođenje ocjenjivanja,
- saradnja sa odgovornim za poslove koji se ocjenjuju u fazi pripreme ocjenjivanja,
- koordinacija rada ocjenjivača članova i eksperata,
- nadzor i ocjenjivanje rada privremenih ocjenjivača,
- utvrđivanje neusaglašenosti, nadzor nad aktivnostima za otklanjanje neusaglašenosti i donošenje odluke o prihvatanju i efikasnosti korektivnih mjera,
- izrada izvještaja sa ocjenjivanja,
- davanje preporuke o akreditaciji,
- učestvovanje u postupku nadgledanja rada ocjenjivača i eksperata,
- kombinacija vještina, osposobljenosti i iskustva potrebnih da djeluju efektivno kao

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	4/20

rukovodioci tima i drugo.

### Ocjenjivač

Ocjenjivač je ličnost koja je određena od strane akreditacionog tijela da sprovodi ocjenjivanje u nekoj organizaciji koja je prijavljena za akreditaciju ili je već akreditovana. Ocjenjivači su prvenstveno namijenjeni da vrše ocjenjivanje tehničkih zahtjeva standarda po kojem se vrši akreditacija pa se često nazivaju i tehnički ocjenjivači. Ukoliko se smatra da imaju kompetencije i u ocjenjivanju sistema menadžmenta kvalitetom, oni mogu vršiti i to ocjenjivanje, mada je to prvenstveno uloga vodećeg ocjenjivača.

Ocjenjivači su odgovorni i ovlašteni za obavljanje sledećih poslova:

- aktivno učešće u ocjenjivanju,
- utvrđivanje neusaglašenosti, nadzor nad otklanjanjem neusaglašenosti i donošenje odluke o prihvatanju korektivnih mjera,
- učešće u izradi izvještaja sa ocjenjivanja,
- nadzor i ocjenu rada privremenih ocjenjivača i drugo.

### Ekspert

To je lice koje je odabrano od strane akreditacionog tijela da vrši ocjenjivanje u tehničkom dijelu i to primjenom specifičnih znanja ili ekspertiza koje on posjeduje. Zato se često ova lica nazivaju i tehničkim ekspertima.

Ekspert ima ovlašćenja i odgovornosti za sledeće poslove:

- aktivno učešće u ocjenjivanju,
- utvrđivanje neusaglašenosti, nadzor nad otklanjanjem neusaglašenosti i donošenje odluke o prihvatanju korektivnih mjera,
- učešće u izradi izvještaja sa ocjenjivanja,

U tabeli 1 je dat pregled funkcija koje obavljaju pojedinačno provjeravači a kasnije je to i detaljno kroz tekst opisano.

*Tabela 1.*

<b>Funkcija</b>	<b>Vodeći ocjenjivač</b>	<b>Ocjenjivač</b>	<b>Ekspert</b>
<i>Vođenje ocjenjivanja u dijelu tehničkih kompetencija u specifičnim oblastima ispitivanja, kalibracije i kontrola</i>	o	p	
<i>Vođenje ocjenjivanja sistema menadžmenta</i>	p	o	
<i>Vođenje i koordinacija aktivnosti cijelog tima</i>	p		
<i>Davanje savjeta u skladu sa politikom, procedurama i pravilima akreditacionog tijela</i>	p	o	
<i>Obezbjeđenje tehničkih ekspertiza</i>	o	p	p
<b>Legenda:</b>			

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	5/20

p – primarna funkcija  
o – druge moguće funkcije

## 5.2 Opšte

Ocjenjivanja koje obavlja ATCG obavljaju ocjenjivači i tehnički eksperti koji su:

- stalno zaposleni (u stalnom radnom odnosu na neodređeno ili određeno vrijeme) ili
- spoljašnji ocjenjivači ili tehnički eksperti koji su iz Crne Gore (za slučaj eksperata) ili iz inostranstva i drugog akreditacionog tijela sa kojim se uspostavlja za te potrebe ugovor za pojedinačne akreditacione postupke.

U ATCG se razvija politika u pogledu ocjenjivača i to:

- osposobiti ocjenjivače i vodeće ocjenjivače koji su u stalnom radnom odnosu sa ATCG i
- osposobiti domaće eksperte za pojedinačna stručna područja.

U slučajevima nedostatka osposobljenih i nezavisnih ocjenjivača iz ATCG ili domaćih eksperata ili u slučajevima razvoja nove akreditacione šeme, ATCG može uključiti ocjenjivače i eksperte iz nacionalnih akreditacionih tijela potpisnika bilateralnog sporazuma, potpisnika MLA ili MRA sa Evropskom organizacijom za akreditaciju (u daljem tekstu EA) ili sa Međunarodnim forumom za akreditaciju (u daljem tekstu IAF) ili sa Međunarodnom kooperacijom akreditovanih laboratorija (ILAC).

## 5.3 Osposobljenost ocjenjivača

**5.3.1 Vodeći ocjenjivači** mogu biti osposobljeni za:

- ocjenjivanje laboratorija za ispitivanje prema standardu MEST ISO/IEC 17025
- ocjenjivanje laboratorija za kalibraciju prema standardu MEST ISO/IEC 17025
- ocjenjivanje medicinskih laboratorija prema standardu EN ISO 15189
- ocjenjivanje sertifikacionih tijela za proizvode prema standardu EN 45011
- ocjenjivanje sertifikacionih tijela za osoblje prema standardu MEST ISO/IEC 17024.
- ocjenjivanje sertifikacionih tijela za sisteme menadžmenta po standardu ISO/IEC 17021
- ocjenjivanje kontrolnih organizacija prema standardu MEST ISO/IEC 17020

**5.3.2 Ocjenjivači** mogu biti osposobljeni za:

- ocjenjivanje pojedinih djelatnosti tijela za ocjenu usaglašenosti u području ispitivanja, kalibracije, kontrole i sertifikovanja (vidjeti priloge 1, 2 i 3 ovih pravila) i /ili
- ocjenjivanje sistema menadžmenta tijela za ocjenu usaglašenosti.

**5.2.3. Eksperti** su stručnjaci s praksom za određeno specifično stručno područje. Oni moraju da poznaju rizike koji proizilaze iz tih područja ali ujedno nijesu osposobljeni za sprovođenje ocjenjivanja u smislu akreditacije. Oni raspolažu sa specifičnim znanjem i ne moraju da poznaju tehnike ocjenjivanja za potrebe akreditacije već u cilju akreditacije

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	6/20

daju ekspertsko mišljenje.

**5.2.4** Pojedini ocjenjivač može biti osposobljen kao vodeći ocjenjivač i kao ocjenjivač u pojedinom stručnom području ili u više područja. O svim kompetencijama i nivoima osposobljenosti se vodi precizna evidencija u Registrima provjerivača ATCG.

**5.2.5 Ocjenjivački tim** može biti sastavljen u sledećim kombinacijama:

- Kod **početne akreditacije, nadzornog ocjenjivanja, proširenja i ponovne akreditacije:**
  - a) vodeći ocjenjivač + ocjenjivač(i) + ekspert(i) (ako su potrebni i ako se ustanovi da u provjeravanom području ima potrebe za njihovim angažovanjem zbog specifičnosti određenih aktivnosti. O tome odluku donosi vodeći ocjenjivač)
  - b) vodeći ocjenjivač + ekspert(i) (ako su potrebni)

Aktivnosti za koje su angažovani pojedini navedeni učesnici u procesu ocjenjivanja su sledeće:

1. Vodeći ocjenjivač (za ocjenu sistema menadžmenta, vođenje ocjenjivanja i dijela stručnog područja)
2. Ocjenjivač učestvuje u ocjenjivanju sistema upravljanja i ocjenjuje stručno područje)

### **5.3 Prava i obaveze ocjenjivača i eksperata**

#### **5.3.1 Ocjenjivači i eksperti:**

- moraju zadovoljavati zahtjeve utvrđene u dokumentaciji sistema menadžmenta ATCG koja se odnosi na vodeće ocjenjivače, ocjenjivače i eksperte
- moraju sprovesti postupke ocjenjivanja u skladu sa ugovorima ili radnim zadacima a prema pravilima i dokumentaciji sistema menadžmenta ATCG
- moraju obavještavati ATCG o svim promjenama vezano za status, dostavljati podatke i dokaze o osposobljavanju kao i ostale relevantne podatke, a posebno informacije o promjeni radnog mjesta tj. struke u kojoj je ocjenjivač ili ekspert, radnoj poziciji, adresi i telefonu i drugo.

**5.3.2** Domaći ocjenjivači i eksperti osposobljeni od strane ATCG dužni su zatražiti saglasnost ATCG u slučaju da namjeravaju da promijene radno mjesto i pređu u drugo akreditaciono tijelo ili TOU.

**5.3.3** U slučaju kada su ocjenjivači i eksperti spoljni saradnici, oni imaju pravo primati naknadu za sprovedeno ocjenjivanje poštujući Odluku o visini troškova akreditacije u skladu sa Rešenjem Direktora.

**5.3.4** Ocjenjivači, kandidati za ocjenjivače i eksperti su u obavezi da potpišu Ugovor o saradnji (slobodna forma) i poštovanju prava i obaveza koje su propisane dokumentima

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	7/20

ATCG. U sastavu ovog ugovora se nalazi i Izjava o povjerljivosti i nepristrasnosti i Etički kodeks na koji se oni obavezuju samim potpisivanjem ugovora. Ovaj Ugovor se obnavlja na godišnjem nivou.

Sa druge strane, ATCG se tim ugovorom obavezuje da će ocjenjivačima, kandidatima za ocjenjivače i ekspertima, pružiti svu neophodnu dokumentaciju (pravila, postupke, radna uputstva) za akreditaciju, obavještavati ih o promjenama u postupku akreditacije te da će ih shodno svojim potrebama i programima upućivati na razne oblike početnog i dodatnog angažovanja za koje troškove snosi ATCG.

5.3.5 Ocjenjivači, kandidati za ocjenjivače i eksperti u Ugovoru o saradnji obavezni su dostaviti pisanu saglasnost svog poslodavca kojim on izjavljuje da je upoznat i saglasan sa dodatnom aktivnošću svojeg zaposlenog.

5.3.7 Ocjenjivači i eksperti mogu da izgube status u sledećim slučajevima:

- ukoliko ne zadovoljavaju zahtjeve odgovarajućeg postupka sistema menadžmenta kvalitetm koji se na njih odnosi,
- ukoliko dobiju negativnu ocjenu prilikom nadgledanja njihovog rada,
- na pisani zahtjev ocjenjivača
- i iz drugih posebnih razloga.

5.3.8 U skladu sa dokumentom Pravila za rešavanje žalbi i prigovora, ocjenjivači i eksperti mogu podnijeti žalbu ATCG a vezano za neku od stavki iz tačke 5.3.7.

5.3.9 Provjerivači ATCG su odgovorni za povjerljivost podataka sa ocjenjivanja. Podaci sa ocjenjivanja su vlasništvo ATCG i oni se bez odobrenja Direktora ne smiju kopirati, umnožavati na drugi način, distribuirati pojedinačno ili u cjelini. Obaveza čuvanja podataka od strane ocjenjivača je trajna.

#### **5.4 Statusi provjeravača ATCG**

Provjeravač u ATCG je lice koje učestvuje u provjerama koje ATCG vrši pri ocjenjivanju za potrebe akreditacije. Statusi provjeravača u ATCG su sledeći:

- privremeni ocjenjivač,
- ocjenjivač,
- vodeći ocjenjivač i
- ekspert.

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	8/20

#### 5.4.1 Sticanje statusa **privremeni ocjenjivač ATCG**

Privremeni ocjenjivač se postaje kada je lice:

- završilo određene obuke u pogledu oblasti za koju je opredijeljeno kao privremeni ocjenjivač,
- registrovano kao privremeni ocjenjivač u registru ATCG,
- obučeno za tumačenje zahtjeva i sprovođenje postupaka ATCG za akreditovanje, za odgovarajuću vrstu akreditacije i
- priznato (izabrano) od strane ATCG da može da obavlja ocjenjivanje za potrebe akreditacije kao privremeni ocjenjivač i registrovano od strane ATCG kao privremeni ocjenjivač.

#### 5.4.2 Sticanje statusa **ocjenjivač ATCG**

U zvanje ocjenjivač ATCG se bira lice koje je:

- završilo određene obuke u pogledu oblasti koju provjerava i ima potrebno radno iskustvo, potrebno za ocjenjivanje u okviru ocjenjivanja koja sprovodi ATCG i koje je opisano u tački 5.5.3.,
- registrovano kao ocjenjivač u registru ocjenjivača ATCG,
- obučeno za tumačenje zahtjeva i sprovođenje postupaka ATCG za akreditovanje, za odgovarajuću vrstu akreditacije,
- priznato (izabrano) od strane ATCG da može da obavlja ocjenjivanje za potrebe akreditacije i kada je registrovano od strane ATCG kao ocjenjivač

#### 5.4.3 Sticanje statusa **vodeći ocjenjivač ATCG**

Zvanje vodeći ocjenjivač može biti dodijeljeno licu koje ima zvanje ocjenjivač shodno prethodnoj tački i koje je:

- na predlog Komisije za izbor i praćenje provjerivača, Direktor imenovao za vodećeg ocjenjivača,
- tokom dva ocjenjivanja od strane Mentora (koji je vodeći ocjenjivač), dobilo pozitivnu ocjenu da može biti imenovano za vodećeg ocjenjivača,
- priznato (izabrano) od strane ATCG da može da obavlja ocjenjivanje za potrebe akreditacije i kada je registrovano od strane ATCG kao vodeći ocjenjivač.

#### 5.4.4 Sticanje statusa **ekspert**

Status eksperta po pravilima koja su uspostavljena u ATCG može da dobije lice koje:

- ima potrebno znanje i iskustvo za učestvovanje u ocjenjivanju sa aspekta tehničkih karakteristika i kompetentnosti a u skladu sa tehničkim zahtjevima koji se navode u određenim referencijalima (standardima) po kojima se vrši ocjenjivanje.
- je registrovano u ATCG kao ekspert.



	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	9/20

## 5.5 Kandidati za ocjenjivače

### 5.5.1 Opšti zahtjevi

Da bi se ostvario status kandidata za ocjenjivača potrebno je zadovoljiti sledeće uslove:

- kandidat mora imati najmanje visoko obrazovanje sa minimalno četvorogodišnjeg studijskog programa, u relevantnoj naučnoj/tehnoškoj disciplini koja podliježe akreditaciji od strane ATCG,
- mora imati najmanje 4 (četiri) godine zaposlenja u struci, a od toga najmanje zadnje 2 (dvije) godine rada u području u kojem želi biti ocjenjivač, na primjer ispitivanju, kalibrisanju, sertifikovanju ili kontroli ili ima znanje u oblasti sistema menadžmenta kvalitetom koje može biti od koristi za akreditaciju,
- mora imati završen kurs za ocjenjivače u oblasti akreditacije i mora imati iskustvo u sistemima menadžmenta shodno odgovarajućim standardima i drugim tehničkim specifikacijama u organizacijama koje se akredituju,
- kandidat mora poznavati osnovne djelatnosti i organizaciju ATCG, mora poznavati osnovnu dokumentaciju i pravila ATCG u opsegu u kojem je ta dokumentacija dostupna,
- moraju aktivno vladati jednim od svjetskih jezika (prioritetno engleskim jezikom) da bi mogao razumjeti sadržaj standarda koji su na engleskom jeziku. To obezbjeđuje da može da vrši komunikaciju sa stranim provjerivačima i potencijalno da učestvuje u zajedničkim provjerama.

Kandidati za ocjenjivače bi trebali da prate kurseve koji obuhvataju sledeće teme:

- uloga i značaj akreditacionih tijela i pojam akreditacije uopšte,
- standardi za akreditaciju iz domena rada ATCG,
- interna provjera i preispitivanje od strane rukovodstva,
- kalibracija i sledljivost mjerenja,
- A, B i C tipovi kontrolnih organizacija,
- međulaboratorijska poređenja,
- kako procijeniti kompetencije kontrolnih organizacija da ostvaruju profesionalni stav u svojem djelokrugu,
- ljudski aspekt u procjeni prilagođen nacionalnim karakteristikama (komunikacione vještine, vještine neophodne za uspostavljanje dobre komunikacije u organizaciji, profesionalni i društveni maniri i sl.),
- vođenje ocjenjivanja (procjena tehničkih kompetencija vezano i sa sistemom menadžmenta kvalitetom, izrada izvještaja uključujući neusaglašenosti i dr.),
- vještačko ocjenjivanje (vježbanje na imaginarnoj laboratoriji ili kontrolnoj organizaciji) i dr.

### 5.5.2 Lične osobine koje kandidat mora da posjeduje

Kandidat za ocjenjivača mora biti:

- nepristrasan,
- etičan, tj. pošten, iskren, čestit, obziran,
- otvoren, tj. spreman za razmatranje alternativnih ideja ili različitih stavova,

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	10/20

- diplomatičan, tj. taktičan u kontaktu s ljudima
- pažljiv, tj. aktivno i svjesno posmatrati fizičku okolinu i aktivnosti
- svjestan i sposoban da razumije razne situacije
- svestran, tj. lako prilagodljiv različitim situacijama
- uporan, tj. otporan i usmjeren na ostvarivanje ciljeva
- odlučan, tj. sposoban donositi odluke u ograničenom vremenu, utemeljene na logičnom rezonovanju i analizi, i
- samopouzdan, tj. sposoban djelovati i funkcionisati nezavisno i u interakciji s drugima,
- analitičan, da ima moć samokontrole i moć opažanja i sl.

### 5.5.3 Programi za početno osposobljavanje

Ovi programi sadrže:

- početni seminar za ocjenjivače koji ima za cilj da se kandidati za ocjenjivače osposobe za ocjenjivanje shodno zahtjevima standarda za akreditaciju, da se upoznaju s akreditacionim kriterijumima, tehnikama ocjenjivanja i ljudskim aspektima ocjenjivanja.

Na kraju seminara po potrebi se organizuje ispit i obavezno dodjeljuje sertifikat. Nakon završenog seminara, kandidat se prijavljuje Komisiji za izbor i praćenje rada provjeravača, koja razmatra prijavu i daje predlog Direktor za upis u Registar ocjenjivača ATCG sa statusom privremenog ocjenjivača. Nakon toga, privremeni ocjenjivač je dužan da pristupi praktičnom radu.

Praktični rad podrazumijeva učestvovanje u postupcima akreditacije kao:

- ocjenjivač posmatrač i
- ocjenjivač pod nadzorom.

Ocjenjivaču posmatraču, na predlog Rukovodioca službe za akreditaciju u saradnji Rukovodiocem odeljenja za akreditaciju, se dodjeljuje mentor koji planira i ocjenjuje njegov rad. Ocjenjivač posmatrač koji je na vježbi učestvuje u postupku akreditacije tako da posmatra taj postupak i nije aktivan u njemu u smislu komunikacije sa ocjenjivačkim timom i osobljem koje se provjerava. Na bazi svojih opservacija izrađuje izvještaj koji podnosi mentoru. Nakon postupka ocjenjivanja on takođe razgovara sa mentorom i razmjenjuje mišljenja. Potrebno je da kao ocjenjivač posmatrač sprovede **1 (jedno)** potpuno ocjenjivanje.

Ocjenjivač koji je pod nadzorom mora obaviti najmanje **4 (četiri) ocjenjivanja** pod nadzorom Vodećeg ocjenjivača. Ocjenjivanja pod nadzorom treba sprovoditi u periodu **ne dužem od tri (tri) godine**.

Ocjenjivanje pod nadzorom ima opseg koji sadrži sve faze postupka i to:

- ocjena dokumentacije,
- priprema i planiranje ocjene na licu mjesta,
- sprovođenje provjere na licu mjesta,
- priprema i izrada izvještaja o ocjenjivanju i
- pregled i ocjena djelotvornosti korektivnih akcija.

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	11/20

## 5.6 Ocjenjivači ATCG

### 5.6.1 Opšte

Kako je i ranije naglašeno, opšta pravila za dobijanje zvanja Ocjenjivač ATCG data su ovim dokumentom. Za izbor i obuku ocjenjivača pravila su specificirana u dokumentu Q2.08 Pravila za izbor i obuku provjeravača. Status ocjenjivača se mora stalno dokazivati i poboljšavati u skladu sa ovim pravilima.

### 5.6.2 Zahtjevi za održavanja statusa ocjenjivača

Ocjenjivač mora biti nezavisan od interesa koji dolaze od spoljašnjih subjekata. On mora biti u potpunosti profesionalan, nepristrasan, stručan, objektivan. On mora biti finansijski nezavistan i mora povjerljivo i objektivno postupati sa postupcima kako akreditacionog tijela tako i tijela za ocjenu usaglašenosti.

Sa ciljem da se održi status i vrši stalno poboljšavanje znanja i vještina, ocjenjivači moraju sprovoditi sledeće aktivnosti:

- aktivno i kontinualno učestvovati u postupcima ocjenjivanja i akreditacije. Ukoliko ocjenjivač nije bio iz određenih razloga u mogućnosti da učestvuje u ocjenjivanju (na primjer: nije bilo potrebe za ocjenjivanjem u njegovoj nadležnosti i slično) u periodu od **3 (tri)** godine, a bio je aktivno vezan i angažovan u ATCG, Komisija za imenovanje provjerivača može predložiti zadržavanje statusa uz preporuku intezivnijeg dodatnog osposobljavanja.
- aktivno i kontinualno učestvovati u stručnom području u kojem su registrovani kao ocjenjivači. Ukoliko ocjenjivač duže od **dvije godine** ne radi u području u kojem je imenovan za ocjenjivača (na primjer: bavi se potpuno drugom strukom, ne može da dokaže da ima određene obuke u stručnom području ili da prati novine u tom dijelu i sl.), tada Komisija za imenovanje ocjenjivača treba da da preporuku za njegovu suspenziju,
- ocjenjivači moraju biti upoznati sa novim verzijama standarda u oblasti akreditacije,
- moraju uvijek biti upoznati sa novom verzijama i/ili novim dokumentima sistema menadžmenta kvalitetom u ATCG,
- moraju biti upoznati sa novom dokumentacijom EA, ILAC-a, IAF-a,
- moraju pratiti stručnu literaturu iz oblasti akreditacije,
- moraju uzeti aktivno učešće u razvoju akreditacije i ATCG kroz davanje sugestija, primjedbi, poboljšavanja, izradu dokumentacije i drugo,
- ocjenjivači moraju učestvovati u radu stručnih odbora ATCG,
- ocjenjivači moraju međusobno razmjenjivati iskustva, poštovati pravila timskog rada i učestvovati u aktivnoj komunikaciji i razmjeni znanja sa stranim akreditacionim tijelima,
- shodno mogućnostima, ocjenjivači mogu učestvovati u radu odbora i radnih tijela EA, ILAC-a, IAF-a,
- mogu shodno mogućnostima voditi ocjenjivače koji su na obuci kao privremeni ocjenjivači i slično.

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	12/20

### 5.6.3 Aktivnosti za održavanje i produžavanje statusa ocjenjivača

Kako bi se obezbijedilo da ocjenjivači u ATCG održe svoj status i da ga produže i da bude omogućeno efikasnije sprovođenje aktivnosti iz prethodne tačke ATCG se obavezuje da će:

- planirati da najmanje **dva puta godišnje** upriliči predavanja ili seminare na kojima će predavači biti ocjenjivači ili stručnjaci iz Crne Gore i/ili inostranstva. Teme seminara se biraju tako da se pospješuje sprovođenje aktivnosti navedenih u prethodnoj tački,
- takođe, shodno mogućnostima ATCG se obavezuje da će svoje ocjenjivače i zaposlene koji su u vezi sa procesima ocjenjivanja slati na obuke, seminare, predavanja, zasjedanja i sl. koji se održavaju u zemlji i inostranstvu a sa ciljem pospješivanja procesa ocjenjivanja,
- pospješivati razmjenu iskustava sa akreditacionim tijelima iz inostranstva kroz pospješivanje komunikacije sa tim tijelima i kroz direktne kontakte,
- Ocjenjivači se moraju obavezati da će prihvatiti sve ponuđene zadatke osim ako to ne podrazumijeva kršenje poslovne etike ili ako to ne prevazilazi broj od četiri ocjenjivanja godišnje.

ATCG preko Komisije za imenovanje i nadzor provjerivača, uzima pravo da oduzme status provjerivačima ukoliko:

- provjerivač ima bilo kakav finansijski, moralni ili komercijalni interes u ocjenjivanoj organizaciji ili ako je bio zaposlen u njoj poslednje 4 (četiri) godine,
- ukoliko dobije negativne ocjene u 3 (tri) ocjenjivanja od strane vodećeg ocjenjivača,
- ukoliko je provjerivač bio angažovan kao konsultant u ocjenjivanoj organizaciji u poslednje četiri godine.

Oduzimanje statusa ocjenjivača neće se sprovesti dok se prethodno ne obavijesti ocjenjivač i ukaže mu se na mogućnost ulaganja prigovora. Takođe, svaki ocjenjivač može sam da traži brisanje iz registra ocjenjivača.

## 5.7 Vodeći ocjenjivači ATCG

### 5.7.1 Opšte

Kandidati za vodeće ocjenjivače su po pravilu stalno zaposleni u ATCG, međutim oni mogu biti izabrani i iz redova spoljašnjih saradnika u skladu sa ugovorom o saradnji. Kandidati za ocjenjivače moraju naravno biti obučeni za određena akreditaciona područja.

### 5.7.2 Znanje i vještine za vodećeg ocjenjivača

Da bi se izabrali za vodeće ocjenjivače, kandidati moraju da imaju znatno veća znanja i vještine od ocjenjivača. Oni moraju da:

- učestvuju u izboru članova ocjenjivačkog tima,
- pripremaju plan i program ocjenjivanja i planiraju efikasno korišćenje resursa,
- osposobljavaju i vode privremene ocjenjivače koji su u postupku obuke,
- sprečavaju i rešavaju sukobe,

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	13/20

- donose odluke u vezi sa ocjenjivanjem,
- vode ocjenjivački tim do samog donošenja zaključka,
- predstavljaju ocjenjivački tim pred Komisijom za akreditaciju,
- prezentuju nalaze provjere tako da to može da koristi za donošenje odluke o akreditaciji.

Kako bi postao vodeći ocjenjivač, kandidat mora:

- steći iskustvo u ocjenjivanju kao član ocjenjivačkog tima,
- pokazati lične ambicije i karakteristike za vodećeg ocjenjivača,
- proći seminar za vodeće ocjenjivače, nakon čega postaje vodeći ocjenjivač koji je na vježbi,
- vršiti ocjenjivanja kao vodeći ocjenjivač na vježbi, nakon čega dobija status vodećeg ocjenjivača.

#### 5.7.3 Praktičan rad vodećeg ocjenjivača na vježbi

Poslije završenog seminara za vodeće ocjenjivače, kandidat za vodećeg ocjenjivača pristupa praktičnom radu i vježbi i to u uslovima određenog nadzora. Komisija za izbor i nadgledanje provjeravača, kandidatu na vježbi dodjeljuje mentora koji planira, koordinira i ocjenjuje njegov rad.

Vodeći ocjenjivač koji je na vježbi, mora obaviti najmanje **3 (tri)** kompletna ocjenjivanja kao vodeći ocjenjivač uz vođenje i nadzor mentora. Sva ova ocjenjivanja i uslove treba postići u roku od **2 (dvije) godine** od prije odluke o statusu vodećeg ocjenjivača.

Ukoliko je ocjenjivač stekao status vodećeg u jednoj akreditacionoj šemi, da bi dobio takav status u drugoj on mora poznavati odgovarajuće norme, za to podnijeti odgovarajuće dokaze i sprovesti barem jedno kompletno ocjenjivanje kao ocjenjivač na vježbi uz nadzor mentora u toj novoj šemi.

Prije ocjenjivanja, mentor daje kandidatu detaljnu podjelu obaveza i zaduženja. Na bazi toga, vodeći ocjenjivač na vježbi izrađuje sve dokumente zahtijevane postupkom akreditacije uz nadzor mentora koji je i supotpisnik izvještaja sa ocjenjivanja i ostalih dokumenata.

Na bazi zajedničkih aktivnosti i uvidom u rad, mentor sastavlja izvještaj o radu kandidata koji treba da sadrži sledeće:

- opis organizacije, procesa, metoda koji se provjeravaju i oblasti akreditacije,
- metode provjere koje su korištene i vrijeme trajanja,
- ocjenu osposobljenosti
- predlog za dodjelu statusa vodećeg ocjenjivača u određenoj oblasti akreditacije.

## 5.8 Eksperti

### 5.8.1 Opšte

Ukoliko se ukaže potreba da se za aktivnosti akreditacije za pojedina specifična područja konsultuju stručnjaci, ATCG ima pravo koristiti usluge eksperata u tehničkom dijelu koji mogu da ukažu i da ocijene specifična područja. Da bi neko bio ekspert u procesu akreditacije lica moraju da zadovolje zahtjeve koji su navedeni u sledećem tekstu.

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	14/20

### 5.8.1 Zahtjevi za obrazovanjem u struci

Da bi neko postao ekspert, u pogledu obrazovanja u struci, kandidati moraju zadovoljiti sledeće zahtjeve:

- kandidat mora imati najmanje visoko obrazovanje u trajanju od četiri godine, u oblasti prirodnih ili tehničkih nauka,

### 5.8.2 Zahtjevi za stručnim znanjima i radnim iskustvom

U podgledu stručnosti, kandidati za eksperta mora da ispuni sledeće zahtjeve u pogledu stručnosti i radnog iskustva:

- da ima najmanje 4 godine zaposlenja u struci, od toga najmanje zadnje dvije godine rada u području u kojem želi biti ekspert.
- moraju da aktivno vladaju jednim svjetskim jezikom (prioritetno engleski) kako bi mogao učestvovati u komunikaciji, razmjeni iskustava ili pak zajedničkim provjerama sa ekspertima iz inostranih akreditovanih tijela.

### 5.8.3 Osposobljavanje eksperata

Poželjno je prije uključivanja u sami proces akreditacije i ocjenjivanja da ekspert završi jednodnevni seminar iz oblasti akreditacije. Vodeći ocjenjivač mora ekspertu da ukaže na njegove obaveze i zadatke i kao i na obaveze u dijelu iskazivanja rezultata njegovog ocjenjivanja. Takođe, mora da mu ukratko ukaže na osnovna pravila ponašanja prilikom ocjenjivanja.

Vodeći ocjenjivač je dužan da upozna eksperta sa planom ocjenjivanja (satnica, sastav tima za ocjenjivanje kao i njihovim pojedinačnim odgovornostima i ovlašćenjima). Ekspert mora stalno da se usavršava u struci na radnom mjestu, a ATCG će ga povremeno, shodno potrebama angažovati na zadacima u stuci kao na primjer procjena mjerne nesigurnosti, metode uzorkovanja i sl.

Ukoliko izrazi spremnost, ekspert može da se usmjeri u pravcu obuke za ocjenjivača, u čemu ATCG treba da mu pruži određenu mogućnost i stimuliše njegove ambicije.

### 5.8.4 Prava i obaveze eksperata

Za svako ocjenjivanje i angažovanje od strane ATCG, ekspert mora da poštuje pravila nepristrasnosti i nezavisnosti i u tom smislu poštuje obaveze propisane ovim dokumentom (tačka 5.3 i ostale tačke) i drugim dokumentima ATCG.

### 5.9 Sertifikat i legitimacija za provjeravače

Status provjeravača (osim eksperta) se verifikuje i sa sertifikatom i legitimacijom ocjenjivača koje dodjeljuje ATCG.

Sertifikat ocjenjivača je dat u Prilogu 1 ovih pravila i sadrži:

	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	15/20

- oznaku (naziv) statusa ocjenjivača
  - Vodeći ocjenjivač - EN ISO/IEC 17025
  - Ocjenjivač - EN ISO/IEC 17025
  - Privremeni ocjenjivač - EN ISO/IEC 17025

i tako dalje za druge vrste akreditacije odnosno područja akreditacije

Uz sertifikat, svakom provjeraču (osim ekspertu) se dodjeljuje i legitimacija (Prilog 2) i ona se može koristiti samo u funkciji konkretnih ocjenjivanja i oblasti za koje važi. Ova kartica je vlasništvo ATCG i na zahtjev se mora vratiti. Na legitimaciji se unosi i datum važenja iste koji se odnosi na rok od tri godine.

### 5.10 Pozivanje na status provjerača ATCG

ATCG je propisao pravila po kojima treba da se ponašaju provjerači i da se pozivaju na svoj provjerački status. Kada je riječ o biografiji, provjerač može da za to da koristi podatke o:

- učešću na kursovima za obuku koju je organizovao ATCG,
- registraciju u registrima provjerača.

Podaci sa ocjenjivanja kao ni mišljenja, dokumenta, komentare i stavove, provjerač ne smije iznositi u javnost i na javnim nastupanjima ukoliko za to nema saglasnost Upravnog odbora. Takođe, u komercijalne svrhe se ne smije pozivati na status provjerača ATCG i ne smije svojim ponašanjem i stavom ugrožavati interese, kredibilitet i ugled ATCG.

### 5.11. Odnosi ATCG sa provjeračima

Pored obaveza koje su definisane u prethodnom tekstu, u ovoj tački se navode još neke kroz koje se odslikava odnos ATCG i njegovih provjerača. Provjerači sa ATCG potpisuju Ugovor koji podrazumijeva da:

- su provjerači saglasni da obave poslove ocjenjivanja saglasno sa pravilima koji su propisani dokumentima ATCG i kriterijumima akreditacije i određenih referencijala i da ocjenjivanje sprovedu maksimalno objektivno u svim okolnostima i da pritom čuvaju informacije u skladu sa ovim dokumentom,
- provjerači ne smiju da imaju rodbinske, finansijske, komercijalne ili bilo koje druge veze ili aranžmane sa organizacijom koja će biti ocjenjivana a takođe u tom smislu ne smiju da budu u odnosima i sa ATCG odnosno licima koji u njemu rade i koji mogu da u tom smislu utiču na objektivnost ocjenjivanja,
- ukoliko provjerač smatra da nema iskustvo, znanje, vještine i sl. za određeno ocjenjivanje, dužan je da o tome obavijesti ATCG. Ukoliko se ne ponaša u skladu sa ovom odredbom, to može da uslovi brisanjem provjerača iz registra,
- provjerači ne smiju da imaju konsultantske aktivnosti u oblasti aktivnosti koje sprovodi akreditaciono tijelo.

### 5.12 Standardi i vodiči za ocjenjivače i eksperte



 <b>AKREDITACIONO TIJELO</b> Crne Gore	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	16/20

U radu za ATCG, ocjenjivači i eksperti treba da koriste standarde i vodiče ili uputstva koja su specificirana u Prilogu 3 ovog dokumenta.

U Podgorici, januar 2009.


Predsjednik Upravnog odbora ATCG

Prof. dr Zdravko Krivokapić

## 6. PRILOZI


**Prilog 1:** Izgled sertifikata za ocjenjivače ATCG



 <b>AKREDITACIONO TIJELO</b> Crne Gore	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	17/20

ATCG	
 <b>AKREDITACIONO TIJELO</b> Crne Gore	
IZDAJE	
<h1>POTVRDU</h1>	
DA JE	
<hr/> <b>USPJEŠNO ZAVRŠIO-LA OBUKU ZA PROVJERAVAČA ZA          POTREBE AKREDITACIONOG TIJELA CRNE GORE U          OBLASTI</b> <hr/>	
Rukovodilac obuke	Predsjednik Upravnog odbora
Ranko Nikolić	Prof. dr Zdravko Krivokapić
OCJENJIVAČI	

**Prilog 2:** Izgled legitimacije ocjenjivača

 <b>AKREDITACIONO TIJELO</b> Crne Gore	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	18/20

<div style="text-align: center;">   <b>AKREDITACIONO TIJELO</b>          Crne Gore       </div> <div style="text-align: center; margin-top: 20px;"> <b>LEGITIMACIJA OCJENJIVAČA</b> </div>	<div style="text-align: center; margin-bottom: 10px;"> <input style="width: 100%; height: 20px; background-color: #e6e6fa;" type="text"/>  <b>Ime i prezime</b> </div> <div style="text-align: center; margin-bottom: 10px;"> <input style="width: 100%; height: 20px; background-color: #e6e6fa;" type="text"/>  <b>Identifikacioni broj</b> </div> <div style="text-align: center;"> <input style="width: 100%; height: 20px; background-color: #e6e6fa;" type="text"/>  <b>Status</b> </div>
<b>Mjesto za sliku</b>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 15px; padding: 10px; margin-bottom: 10px;"> <p style="font-size: small;">Vlasnik ove legitimacije stiče pravo da u ime ATCG obavlja ocjenjivanja i nadzora za potrebe akreditacije u navedenom području. Nositelj legitimacije je dužan da u slučaju zahtjeva pokaže istu ocjenjivanoj osobi. Zabranjeno je i strogo kažnjivo legitimaciju davati drugome, koristiti tuđu legitimaciju ili legitimaciju koristiti u druge svrhe.</p> </div> <div style="text-align: center;"> <input style="width: 100%; height: 20px; background-color: #e6e6fa;" type="text"/>  <b>Datum važenja</b> </div>

**Prilog 3: Standardi i smjernice (uputstva) za rad provjerača ATCG**

Tip dokum.	Ocjenjivači	Eksperti
Standardi	- ISO 19011:2002 - Standardi serije ISO/IEC 1700 i EN	Referentni standardi za specifična područja ocjene usaglašenosti

	45000 - Referentni standardi metoda	(metode za ispitivanje i kalibraciju, test metode i sl.)
Smjernice (uputstva)	- ILAC – G11:07/2006 – ILAC Guidelines on Qualification and Competence of Assessors and Technical Experts - ILAC-G3:1994, Guidelines for Training Course for assessors - EA-3/06 (rev. 01):1994, Guidelines for Selection of Participants to Courses for the Training of assessors Involved in Assessments of Laboratories Applying for Accreditation (previously EAG-G8), - EA-3/05 (rev.01):1993, Guidelines for Training Course for Assessors used by Laboratory Accreditation Schemes (prethodni EAL-G7),	- ILAC – G11:07/2006 – ILAC Guidelines on Qualification and Competence of Assessors and Technical Experts
Drugi dokumenti (procedure, pravila i sl.)	Q2.07 Opšta pravila za provjeravače Q2.08 Pravila za izbor i obuku provjeravača Q3.01 Procedura za ocjenjivanje Q3.03 Upravljanje neusaglašenostima Q3.04 Interna provjera Q3.05 Korektivne i preventivne mjere	Q2.07 Opšta pravila za provjeravače Q2.08 Pravila za izbor i obuku provjeravača Q3.01 Procedura za ocjenjivanje Q3.03 Upravljanje neusaglašenostima Q3.04 Interna provjera Q3.05 Korektivne i preventivne mjere

	Kriterijum	Ocjenjivač	Ocjenjivač za dvije i više disciplina	Vodeći ocjenjivač	Ekspert
1	Kvalifikacija	7.4.1a)*, 7.4.4*, 2.2**, 4.2.1**	7.4.3*, 7.4.4*	7.4.1a)*, 7.4.2*, 7.4.4*, 2.2.2.6*, 4.2.1**	2.2**, 4.2.1**
2	Radno iskustvo (ukupno)	7.4.1.b)*, 7.4.4*, 4.2.2**	7.4.3a)*, 7.4.4*	7.4.1b)*, 7.4.4*, 4.2.2**	4.2.2**
3	Iskustvo u disciplinama menadžmenta kvalitetom i/ili zaštitom životne sredine	7.4.1.b)*, 7.4.4*, 4.2.2**	7.4.3a)*, 7.4.4*	7.4.2*, 7.4.4*, 4.2.2**	4.2.2**
4	Trening za ocjenjivače	7.4.1.c)*, 7.4.4*, 4.2.3**	7.4.3a)*, 7.4.4*	7.4.2*, 7.4.4*, 4.2.3**	4.2.3**
5	Iskustvo u ocjenjivanju	7.4.1.d)*, 7.4.4*, 4.2.4**	7.4.3b)*, 7.4.4*	7.4.2*, 7.4.4*, 4.2.4**	4.2.4**
6	Lični kvalitet	7.2*, 2.1.1**	7.2*	7.2*, 2.1.1**	2.1.1**
7	Sposobnost upravljanja	7.3.1a)*, 2.1.2**	7.3.1a)*	7.3.1a)*, 7.3.2*, 2.1.2**	2.1.2**
8	Ostalo (ako je	7.3.3*, 7.3.4*,	7.3.1*, 7.3.3*,	2.1.2**	2.1.2**

 <b>AKREDITACIONO TIJELO</b> Crne Gore	<b>OPŠTA PRAVILA ZA PROVJERAVAČE</b>	Oznaka:	Q2. 07
		Str./ukupno str.:	20/20

neophodno)	2.1.2**	7.3.4*		
<b>Legenda:</b> * klauzula iz ISO 19011:2002 ** klauzula iz ILAC-G11:07/2006				